

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦЬ»

Конончук А.І., к. пед. н., доцент

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

У статті йдеться про підготовку майбутніх соціальних педагогів до роботи з безпритульними дітьми шляхом вивчення навчального курсу «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці», проходження практики в спеціальних закладах для дітей, участі в проектній діяльності.

Ключові слова: бездоглядність, безпритульність, «діти вулиці».

Конончук А.И. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К РАБОТЕ С «ДЕТЬМИ УЛИЦЫ» / Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя, Украина.

В статье речь идет о подготовке будущих социальных педагогов к работе с беспризорными детьми путем изучения учебного курса «Социально-педагогическая работа с «детьми улицы», прохождения практики в специальных учреждениях для детей, участия в проектной деятельности.

Ключевые слова: безнадзорность, беспризорность, «дети улицы».

Kononchuk A.I. TRAINING OF SOCIAL PEDAGOGUE TO WORKING WITH «STREET CHILDREN» / Nizhyn State University Nikolai Gogol, Ukraine.

The article discusses the training of future social pedagogue to work with street children by studying the course «Social and pedagogical work with «street children», practical training in special institutions for children, participation in project activities.

Keywords: homelessness, homeless, street children.

Якісна професійна підготовка кваліфікованих фахівців та підвищення її ефективності є важливим завданням, яке ставить перед вищими навчальними закладами спрямування Української держави на інтеграцію у світове співтовариство. Особливо це стосується нових напрямів підготовки фахівців соціальної сфери, серед яких все більшої ваги для суспільства набуває професія соціального педагога.

У сучасних умовах становлення українського суспільства актуалізується увага до процесу становлення професійної соціально-педагогічної діяльності і підготовки відповідних фахівців, оскільки соціально економічна ситуація загострила такі проблеми, як бідність, безробіття, безпритульність; обумовила кризові явища у духовному житті суспільства, сім'ї, окремих людей; психологічні конфлікти, стресові ситуації загострили проблеми алкоголізму, наркоманії, злочинності, суїциду; відсутність цілісної, дієвої соціальної політики захисту дитинства призвела до зростання кількості дітей з девіантною і делінквентною поведінкою, соціальних сиріт, «дітей вулиці» тощо. Тому проблема глибокого розуміння сучасної соціальної ситуації в суспільстві потребує розробки як стратегічних перспектив її вирішення, так і пошуку стандартів та технологій підготовки відповідних фахівців для роботи у соціальних закладах різного спрямування з різними категоріями споживачів соціально-педагогічних послуг, і в першу чергу, з дітьми та молоддю. Специфіка роботи соціального педагога в спеціальних установах і закладах вимагає відповідної професійної підготовки.

У сучасній науці різним аспектам проблеми професійної підготовки соціальних педагогів присвячені праці багатьох дослідників, зокрема, теоретико-методологічним основам професійної підготовки соціальних педагогів в системі вищої освіти (О. Безпалько, В. Бочарова, Л. Мішик, А.Капська, І. Козубовська, Л.Завацька, Г.Лактіонова, В.Поліщук, І.Зверева та ін.); практичним аспектам професійної підготовки (Р.Вайнола, М.Галагузова, В.Симонович та ін.); формуванню професійно-етичної культури (І.Зверева, Г.Лактіонова, О.Пономаренко); готовності до професійної діяльності (В.Сластьонін). Здійснена також низка досліджень з питань підготовки фахівців для різних сфер соціально-педагогічної діяльності: до виховної діяльності в умовах оздоровчого табору (Л.Пундик), до організації освітньо-дозвілдової діяльності учнівської молоді (С.Пашенко), до роботи з людьми похилого віку (Ю.Мацкевич, О.Чернявська), до роботи з дітьми девіантною поведінки (М.Малькова, Ю.Тютюнник), з різними типами сімей (В.Іванов, В.Данілевич), до роботи в студентському середовищі (Є.Адамчук), з учнівською молоддю (С.Харченко), в спеціальних установах для дітей (О.Платонова), підготовки соціального педагога з урахуванням особливостей його діяльності з різними групами клієнтів (Т.Долгова, І.Зверева, Г.Лактіонова, І.Пінчук, І.Трубавіна, Н.Заверико та ін.) тощо. Проте питання професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з бездоглядними і безпритульними дітьми залишається поза увагою наукових інтересів дослідників, хоча є яскраво вираженою потребою у висококваліфікованих спеціалістах, які володіють знаннями і вміннями щодо соціального захисту дитини відповідно до вимог сьогодення.

Мета нашої статті – висвітлити досвід професійно-орієнтованої підготовки соціальних педагогів щодо розширення спектру їхньої професійної діяльності, зокрема, з категорією безпритульних дітей у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя.

Проблема дитячої безпритульності в сучасній Україні стоїть досить гостро і потребує негайного вирішення. На вулицях країни щороку збільшується кількість бездоглядних дітей, значна частина яких поповнює нову категорію дітей, яких сьогодні звично називають «дітьми вулиці». Так, кількість дітей, вилучених з вулиці під час рейдів, та дітей, які перебували в притулках для дітей, у 2007 році складала 38 тис., у 2009 – 37211 осіб. У державних закладах про них говорять як про безпритульних, бездомних, соціальних сиріт, позбавлених батьківського піклування.

У житті переважної більшості безпритульних дітей має місце недоїдання, перемерзання, токсикоманія, алкоголізм, вживання наркотичних речовин, що у свою чергу, зумовлює появу ряду захворювань, часто хронічного характеру. Шкідливий вплив на здоров'я «дітей вулиці» здійснюють негативні санітарно-гігієнічні умови їхнього життя (підвали, теплотраси, горища тощо). Насилля і жорстокість у боротьбі за виживання спричиняють до зростання злочинності серед цієї соціальної групи неповнолітніх, яка за останні 5 років зросла майже вдвічі.

Однак дати точну оцінку масштабам безпритульності не може ніхто. Повної і достовірної статистики немає, як немає і державного органа, відповідального за збір таких даних. Тому дитяча безпритульність є комплексною, багаторівневою соціально-педагогічною проблемою, яскравим показником ставлення місцевих громад і держави в цілому до проблем дитинства. У зв'язку з цим надання необхідної соціально-педагогічної допомоги тисячам дітей стає все більш нагальним, потребує нового розуміння феномену «діти вулиці», нових знань і умінь від соціальних працівників і соціальних педагогів. Зазначена ситуація обумовлює необхідність професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з даною категорією дітей. Тому включення до навчального плану професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» дасть можливість розширити спектр фахової підготовки соціальних педагогів (табл.1).

Таблиця 1 – Календарно-тематичний план навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці»

Змістовий модуль	Кількість годин, відведених на:					Всього годин
	Лекції	Семинар (Практ.)	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальна робота	
Змістовий модуль 1. Дитяча бездоглядність та безпритульність як комплексна, багаторівнева соціально-педагогічна проблема						
Тема 1. «Діти вулиці»: основні характеристики, причини виникнення та існування в українському суспільстві	2			5		7
Тема 2. Нормативно-правові основи реалізації державної політики щодо попередження бездоглядності та безпритульності дітей		2		3		5
Тема 3. Інституційне забезпечення профілактики бездоглядності та безпритульності дітей і реабілітації «дітей вулиці»	2	2		3		7
Разом за змістовий модуль 1	4	4	-	11	-	19
Змістовий модуль 2. Технології соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»						
Тема 4. Модель соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»	2	2		3		7
Тема 5. Технології роботи з дітьми в притулках для дітей та центрах соціально-психологічної реабілітації дітей	2	4		4		10
Тема 6. Вулична соціальна робота	2	2		4		8
Тема 7. Арт-терапія як інноваційна технологія роботи з безпритульними та бездоглядними дітьми		2		4		6
Тема 8. Залучення батьків (родичів) до роботи з дитиною задля забезпечення її потреб і прав		2		3		5
Тема 9. Проектування та програмування соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»		2		4	20	26
Разом за змістовий модуль 2	6	14	-	22	20	62
Всього годин	10	18		33	20	81

Ця навчальна дисципліна запропонована для фахової підготовки соціальних педагогів на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр». Вона нерозривно пов'язана з професійно-орієнтованими курсами «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Основи соціально-правового захисту особистості», «Соціально-педагогічна робота з різними групами населення», «Соціальний супровід сім'ї», «Педагогіка сімейного виховання» та ін.

Мету навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» ми визначили як формування когнітивного (знання), операційного (вміння) та мотиваційного компонентів готовності студентів до роботи з безпритульними дітьми.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- ознайомити майбутніх соціальних педагогів з характеристиками феномена «діти вулиці» як об'єкта соціально-педагогічної роботи;
- розкрити основні напрями, методи і форми соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці» на індивідуальному, груповому рівнях та в соціальному просторі сім'ї;
- висвітлити аспекти взаємодії соціального педагога як з іншими суб'єктами соціально-педагогічної роботи, так і з представниками силових структур;
- розкрити роль соціального педагога як вуличного працівника – територіального координатора діяльності в громаді по наданню допомоги даній категорії дітей;
- визначити взаємозв'язок розвитку соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці» з міжнародним та національним законодавством щодо забезпечення прав дітей;
- презентувати міжнародний та вітчизняний досвід організації соціально-педагогічної роботи з безпритульними дітьми.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» студенти отримують **знання** про:

- структуру об'єкта «діти вулиці» та його характеристики;
- причини появи соціально-педагогічного явища «діти вулиці» та шляхи його подолання;
- соціально-правові основи захисту дітей, що потребують соціально-педагогічної допомоги;
- основні напрями та конкретні технології соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»;
- зарубіжний та вітчизняний досвід соціально-педагогічної роботи з безпритульними дітьми;
- структуру, призначення та особливості функціонування спеціальних установ для дітей;
- проектування соціально-педагогічної діяльності;

та оволодівають **уміннями**:

- аналізувати законодавчі документи щодо визначення прав дітей;
- виявляти та аналізувати проблеми, потреби, становище «дітей вулиці»;
- володіти методами та формами роботи з «дітьми вулиці»;
- використовувати на практиці вітчизняний та зарубіжний досвід діяльності різних секторів суспільства по роботі з безпритульними дітьми;
- формувати цілі та завдання проектів, програм соціальної роботи з «дітьми вулиці»;
- розробляти соціальні проекти та програми соціально-педагогічної допомоги, що спрямовані на вирішення проблем безпритульних дітей.

Програма навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» розрахована на 81 годину, з них: 10 год. – лекції, 18 год. – практичні заняття, 33 год. – самостійна робота, 20 год. – індивідуальна робота.

Зміст навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» ми поділили на два змістові модулі, до яких включили теми з урахуванням досвіду, тенденцій міжнародного та вітчизняного законодавства, наукових досліджень, практичної діяльності державних, громадських організацій з бездоглядними та безпритульними дітьми, а також виділили ключові поняття до кожної з тем.

Змістовий модуль 1. Дитяча бездоглядність та безпритульність як комплексна, багаторівнева соціально-педагогічна проблема

Тема 1. «Діти вулиці»: основні характеристики, причини виникнення та існування в українському суспільстві.

Соціально-політичний, 3

«вуличних» дітей.

Наслідки бездоглядності та безпритульності дітей.

Основні поняття: бездоглядність; безпритульність; «діти вулиці»; причини і наслідки безпритульності і бездоглядності; потреби «вуличних» дітей.

Тема 2. Нормативно-правові основи реалізації державної політики щодо попередження бездоглядності та безпритульності дітей

Соціально-правовий захист безпритульних та бездоглядних дітей в Україні. Основні законодавчі акти у сфері захисту прав дітей. Законодавчо-нормативні акти у сфері соціальної підтримки та соціального забезпечення сімей із дітьми. Нормативно-правові акти, що стосуються діяльності закладів соціального захисту дітей. Основні завдання і заходи у попередженні і подоланні безпритульності та бездоглядності дітей, визначені Державною програмою подолання дитячої безпритульності та бездоглядності на 2006–2010 р.р., Державною програмою реформування системи закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та Загальнодержавною програмою «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року».

Визначення соціального статусу дітей, які залишилися без піклування батьків.

Основні поняття: права і свободи дитини; система нормативно-правових заходів щодо охорони дитинства; права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини; державна підтримка сімей із дітьми; заклади соціального захисту дітей; соціальні послуги.

Тема 3. Інституційне забезпечення профілактики бездоглядності та безпритульності дітей і реабілітації «дітей вулиці»

Підходи до вибору стратегій суспільної участі у вирішенні проблеми «дітей вулиці». Стратегія профілактики правопорушень, безпритульності та соціальних ризиків (попередження та виявлення умов, які цьому сприяють; допомоги дітям, які за відповідних причин схильні до девіантної поведінки або позбавлені батьківського піклування; допомоги дітям, які знаходяться на вулиці; боротьби з причинами, умовами та діями тих, хто залучає дітей до злочинності та антисуспільної поведінки).

Сутність понять «профілактика», «реабілітація» в контексті проблеми бездоглядності та безпритульності дітей. Види і рівні профілактики. Об'єкти і суб'єкти профілактики бездоглядності, безпритульності й реабілітації «дітей вулиці». Загальна характеристика соціальних інституцій, що здійснюють профілактичну та реабілітаційну діяльність. Основні завдання суб'єктів профілактичної та реабілітаційної роботи з «дітьми вулиці». Інституційна модель профілактики бездоглядності та безпритульності й реабілітації «дітей вулиці».

Вирішення проблем «дітей вулиці» у світовій практиці (Німеччина, США, Росія та ін.). Історичний досвід роботи з безпритульними та бездоглядними дітьми в Україні.

Основні поняття: соціальні інституції; профілактика; рівні та види профілактики; суб'єкти і об'єкти профілактики; завдання і діяльність суб'єктів профілактики; реабілітація; суб'єкти і об'єкти реабілітації; завдання і діяльність суб'єктів реабілітації.

Змістовий модуль II. Технології соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»

Тема 4. Модель соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»

Концептуальні підходи до надання допомоги «дітям вулиці» (ліберальний та авторитарний). Модель виходу дітей на вулицю та їх повернення (трансформація моделі «Вертушка»). Основні напрями діяльності спеціаліста в цій сфері. Залежність змісту соціально-педагогічної роботи від міри «занурення» дитини у «вуличне» життя та благополуччя її родини. Потреби і права бездоглядної та безпритульної дитини.

Методи дослідження потреб «дітей вулиці» (спостереження, ведення щоденника, інтерв'ю, психодіагностичне інтерв'ю, складання соціальних історій, анкетування, перехресний контроль тощо). Джерела інформації. Методика проведення опитування.

Основні поняття: модель виходу дітей на вулицю та повернення з вулиці; стадії виходу дітей на «вулицю»; стадії повернення дитини з «вулиці»; етапи роботи соціального педагога; потреби та права дитини.

Тема 5. Технології соціально-педагогічної роботи з дітьми у притулках для дітей та центрах соціально-психологічної реабілітації дітей.

Мережа закладів соціального захисту, які перебувають у сфері управління служб у справах дітей. Основні завдання і напрями діяльності закладів соціального захисту дітей: спільне і відмінне. Прийом дітей до притулку для дітей і центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми у притулках та центрах соціально-психологічної реабілітації.

Основні етапи роботи з вихованцями притулків для дітей та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Ведення випадку як основна технологія роботи з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах. Етапи ведення випадку.

Адаптація дитини в умовах закладу соціального захисту. Встановлення контакту з дитиною. Виявлення ознак жорстокого поводження та насильства щодо дітей.

Оцінка потреб дитини та сім'ї як ключовий етап роботи в закладі соціального захисту. Прогнозування та планування роботи з вихованцем. Індивідуальні та групові форми і методи роботи в притулках для дітей і центрах соціально-психологічної реабілітації дітей. Методика підготовки дитини до зміни середовища та самостійного життя.

Міжвідомча взаємодія та співпраця в інтересах дитини: рівні, принципи, нормативно-правова база, структура, етапи, форми. Робота в команді: значення, створення, координація.

Порядок вибуття дітей з закладів соціального захисту.

Основні поняття: притулок для дітей; центр соціально-психологічної реабілітації для дітей; міжвідомча взаємодія; суб'єктивний і процесуальний рівні взаємодії; компоненти взаємодії, етапи, форми взаємодії; команда; командна робота; «ведення випадку»; адаптація; специфіка адаптації дитини до нових умов; прихильність; адаптаційний період; соціально-педагогічні, організаційно-педагогічні умови адаптації дитини; контактна взаємодія; стадії взаємодії з дитиною; насильство та жорстоке поводження з дітьми; індикатори насильства над дитиною; методи збору інформації; комплексна оцінка потреб дитини; методи оцінки потреб; показники, індикатори оцінки потреб.

Тема 6. Вулична соціальна робота

Вулична соціальна робота як інноваційна технологія роботи з бездоглядними та безпритульними дітьми: завдання, принципи і зміст. Цільова група вуличної соціальної роботи. Структура міждисциплінарної команди вуличної соціальної роботи. Правила і обов'язки соціального працівника.

Основні етапи в організації вуличної соціальної роботи: картування території й розробка маршрутів. Види допомоги, що надаються дітям в рамках вуличної соціальної роботи. Випадки, коли вуличний соціальний працівник повинен діяти активно та мобільно. Вимоги до вуличного соціального працівника. Дотримання техніки безпеки вуличної соціальної роботи.

Особливості встановлення контакту з бездоглядною (безпритульною) дитиною в умовах вулиці. Значення прямого контакту. Передбачення наслідків контакту. Місце контактування та вибір суб'єкта контактування. Дотримання правил контактування та врахування особливостей ситуації під час знайомства і в подальшому контактуванні.

Побудова відносин довіри. Встановлення довготривалого контакту. Розклад відвідування «дітей вулиці». Форми і методи вуличної соціальної роботи. Консультативна робота з «дітьми вулиці». Залучення волонтерів до роботи з безпритульними та бездоглядними дітьми.

Шляхи реалізації стратегії зменшення шкоди в умовах вуличної соціальної роботи.

Основні поняття: вулична соціальна робота (аутріч-робота); форми і методи роботи з безпритульними дітьми на вулиці; міждисциплінарна команда вуличних соціальних працівників; консультативний пункт; стратегії зменшення шкоди.

Тема 7. Арт-терапія як інноваційна технологія роботи з безпритульними та бездоглядними дітьми

Сутність арт-терапії та можливості її використання в роботі з «дітьми вулиці». Завдання арт-терапевтичної діяльності з цією категорією дітей. Основні різновиди арт-терапії, які доречно застосовувати під час роботи з вихованцями притулків для дітей та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: музикотерапія, танцювальна терапія, імаготерапія, пісочна терапія, бібліотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, ізотерапія.

Особливості вибору матеріалів та інструментів для арт-терапевтичного заняття. Вимоги до ведучого арт-терапевтичних занять. Специфіка використання арт-терапевтичних методик з дітьми різного віку.

Основні поняття: арт-терапія; функції арт-терапевтичної діяльності; музикотерапія; танцювальна терапія; імаготерапія; пісочна терапія; бібліотерапія; казкотерапія; лялькотерапія; ізотерапія.

Тема 8. Залучення батьків (родичів) до роботи з дитиною задля забезпечення її потреб і прав

Соціально-педагогічна допомога сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, як важлива умова повернення дитини додому. Характерні ознаки сімей зазначеної категорії та спектр їх проблем. Особливості батьків, діти яких перебувають у притулках та центрах соціально-психологічної реабілітації: соціально-психологічні та характерологічні.

Зміст роботи з батьками. Міжвідомча взаємодія. Основні етапи роботи з батьками: оцінка потреб, складання індивідуального плану, реалізація запланованих заходів, оцінка ефективності діяльності.

Основні завдання закладів соціального захисту дітей у роботі з батьками.

Основні поняття: сім'я, яка опинилася у складних життєвих обставинах; міжвідомча взаємодія; індивідуальний план роботи; етапи роботи з батьками.

Тема 9. Проектування та програмування соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»

Особливості проектування діяльності державної та недержавної організацій. Проведення моніторингу та оцінки потреб «дітей вулиці» як необхідна умова ефективності проектної діяльності. Вивчення реальної ситуації (у місті, районі) як умова визначення категорій клієнтів та напрямів роботи закладів соціального захисту для дітей.

Формування цілей та визначення напрямку діяльності для «дітей вулиці» та за їх участю. Схема розробки соціального проекту та соціальної програми. Термінологія проектної та програмної діяльності. Розробка пропозицій щодо фінансування діяльності.

Визначення показників якості, результативності та ефективності проектної та програмної діяльності. Розподіл ролей та функціональних обов'язків учасників проектної діяльності з «дітьми вулиці». Презентація проектів і програм.

Робота із засобами масової інформації, територіальною громадою. Оцінка ефективності проекту (програми). Підготовка звіту про реалізацію проекту (програми).

Вітчизняний та зарубіжний досвід у реалізації соціальних проектів і програм з «дітьми вулиці».

Основні поняття: соціальний проект; програма; схема розробки соціального проекту (програми); термінологія проектної та програмної діяльності; лобювання проекту.

Формами організації навчальної діяльності студентів під час опанування курсу «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» є лекції, практичні заняття (соціально-педагогічний тренінг). Методи навчання мають переважно інтерактивний характер: дискусія, мозковий штурм, робота в групах, рольова гра, обговорення ситуацій (метод кейсів), робота в колі, робота з інформаційними джерелами Інтернет, самостійна робота, розробка проектів і програм.

Для самостійної роботи студентам пропонується опрацювати кілька тем, які безпосередньо пов'язані з матеріалом, що вивчається на поточних заняттях. Виконання завдань самостійної роботи вимагає від студента пошуку і аналізу спеціальної літератури та інших інформаційних джерел.

На самостійне опрацювання ми виносимо наступні теми: бездоглядність і безпритульність як деструктивний соціальний феномен; регіональні програми з питань попередження й подолання бездоглядності та безпритульності дітей; завдання діяльності органів і служб у справах дітей, соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, кримінальної міліції у справах дітей, закладів соціального захисту й соціального обслуговування сімей і дітей; етичні норми роботи фахівця закладу соціального захисту дітей; особливості використання індивідуальних та групових методів роботи в притулках для дітей та Центрах соціально-психологічної реабілітації дітей; залучення батьків до роботи з дитиною задля забезпечення її потреб і прав; особливості впровадження різних видів арттерапевтичних методик в роботі з вихованцями притулків для дітей та Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей; вітчизняний та зарубіжний досвід реалізації соціальних проектів і програм з «дітьми вулиці».

Методами перевірки самостійної роботи є співбесіди зі студентами, перевірка виконання завдань для самостійної роботи, аналіз результатів діяльності.

Індивідуальну роботу студентів ми пропонуємо організувати у формі індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ).

Індивідуальне навчально-дослідне завдання з навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» – це вид науково-дослідної роботи студента, який містить результати власного пошуку і висновки та відображає рівень його навчальної компетентності щодо вирішення поставлених завдань.

У межах даної навчальної дисципліни студентам пропонується як індивідуальне навчально-дослідне завдання – розробити проект створення Центру надання допомоги «дітям вулиці» [2, с. 48–49].

Для цього необхідно вивчити реальну ситуацію (у селі, місті, районі) з метою активізувати роботу територіальної громади, державних і громадських організацій і установ з «дітьми вулиці» шляхом створення закладів, орієнтованих на дітей, які знаходяться на різному рівні «занурення» у вуличне життя. Специфіка реальної ситуації диктує необхідність вибору, як правило, одного центру (Центр профілактики можливого виходу дітей на вулицю; Центр, спрямований на повернення з вулиці дітей, які мають обмежений досвід вуличного життя; Центр, спрямований на створення соціальних, психолого-педагогічних умов для повернення з вулиці дитини, яка має значний досвід вуличного життя).

Для вибору типу центру необхідно провести аналіз таких складових:

– аналіз потенційних клієнтів;

- аналіз матеріальної бази;
- аналіз компетентності фахівців.

Аналіз потенційних клієнтів проводиться методом спостереження і статистичного аналізу даних. Методом спостереження визначається наявність у місті дітей, що постійно проживають на вулицях, у підвалах, на дахах та ін. Інформацію можна отримати в органах внутрішніх справ, але разом з тим необхідно самостійно «проаналізувати» найбільш придатні для перебування «дітей вулиці» місця.

Кількість «дітей вулиці» сьогодні слід екстраполювати на майбутнє (щоб створення центру було актуальним). Аналіз матеріальної бази передбачає вивчення можливостей забезпечення діяльності центру (приміщення для індивідуальної і групової роботи; місце для денного перебування дітей; пункт прийому їжі, пральня, санітарні приміщення, приміщення для тимчасового нічного перебування; приміщення, яке б дозволило не тільки проживати в ньому дітям цілодобово, але й проводити такі види роботи, як навчання, профорієнтація, дозвілєві заходи).

Аналіз компетентності фахівців у роботі з «дітьми вулиці» свідчить, що їх дуже небагато. Тому не слід шукати готових, а спеціально готувати соціальних працівників, соціальних педагогів, педагогів, психологів, волонтерів до роботи з дітьми. Підготовка має включати знання про права дитини, вікову психологію, психологічні особливості «дітей вулиці», правові аспекти роботи з такою категорією дітей, оволодіння навичками конструктивного спілкування, дискусії тощо.

Для роботи з «дітьми вулиці» вкрай важливо, щоб людина була просто небайдужа серцем. Найбільш прийнятною формою короткотермінового навчання можуть стати тематичні тренінги та семінари, школи волонтерів, до яких ми також готуємо студентів – майбутніх соціальних педагогів.

Тобто для створення центру будь-якого типу важливо, щоб були фахівці з гуманістичними якостями, придатні для майбутньої роботи і водночас готові підвищувати свою кваліфікацію. Разом з тим до даної роботи можна залучити студентів – майбутніх соціальних педагогів як під час різних видів практик, так і на волонтерських засадах.

Рішення про те, якого типу центр по роботі з «дітьми вулиці» варто створювати в конкретному місті, слід приймати у результаті аналізу всіх трьох складових, описаних вище.

Проект створення Центру надання допомоги «дітям вулиці» повинен бути розроблений за визначеною схемою проектної діяльності та прилюдно захищений під час заліку.

Завершальним етапом у роботі з вивчення навчального курсу «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» є обговорення того, наскільки студенти самі усвідомлюють свою теоретичну та практичну підготовленість до реалізації отриманих знань у своїй майбутній професійній діяльності. На основі самоаналізу робимо висновки про те, як ще можна поліпшити підготовку майбутніх фахівців у цьому напрямі, висуваємо пропозиції щодо інтеграції знань та пошуку на цій основі нових інтегративних форм і методів навчання. Цікавими і потрібними для нас завжди є пропозиції студентів, що стосуються підвищення ефективності професійної підготовки до роботи з категорією безпритульних дітей (пропозиції ґрунтуються в тому числі на власному досвіді роботи у спеціальних установах для дітей, виконанні наукових досліджень, участі у соціальних проектах тощо).

Вивчення навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» дає змогу студентам отримати повне уявлення про дитячу бездоглядність і безпритульність як комплексну, багаторівневу соціально-психолого-педагогічну проблему та оволодіти основними технологіями роботи з «дітьми вулиці», уявити можливі шляхи створення закладів по наданню допомоги даній категорії дітей, виходячи з конкретних умов прояву проблеми безпритульності у тому чи іншому місті (районі, області).

Аналіз змісту державних стандартів вищої освіти з підготовки соціальних педагогів свідчить, що вони спрямовані на соціально-педагогічну роботу спеціаліста загалом з дітьми та молоддю, мало враховуючи постійну тенденцію до розширення спектру соціально-педагогічних проблем і відповідно – диференціацію об'єктів «груп ризику» в дитячому і молодіжному середовищі. Однією з таких проблем є проблема дитячої безпритульності. У цьому контексті вивчення студентами-майбутніми соціальними педагогами навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» в поєднанні з практикою у спеціальних установах для дітей, участю у проектній діяльності є значущим для фахівців соціальної сфери, адже дає можливість підвищити їх професійну компетентність. Разом з тим потребує подальшого вивчення співпраця соціального педагога з різноманітними неурядовими організаціями щодо підтримки «дітей вулиці» та впровадження їх досвіду у практику діяльності державних інституцій подібного спрямування та професійну підготовку фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О.В. Соціальне проектування: навч. посіб. / Безпалько О.В. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. – 128 с.

2. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти / [упоряд.: О.Г. Главник, Н. Комарова]. – К. : Главник, 2006. – 112 с.
3. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та соціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р., № 20 / 95, зі змінами від 07.02.2007 р., № 609–v.
4. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод.комплекс / [за ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петрочко]. – К. : Фенікс, 2007. – 528 с.
5. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / [Безпалько О., Бурковська Л., Журавель Т. та ін.] ; за ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петрочко]. – К. : Вид.дім «Калита», 2010. – 376 с.
6. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / [за ред. А.Й. Капської]. – К. : Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. – 260 с.
7. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія / Поліщук В. А. [за ред. Н.Г. Нікало]. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.
8. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / [за заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової]. – К. : Науковий світ, 2003. – 233 с.
9. Шендеровський К. Соціальна робота з «дітьми вулиці» / К. Шендеровський // Проблеми педагогічних технологій: збірник наукових праць. Випуск 1. Волинський державний університет імені Лесі Українки / [за ред. В.Зубовича]. – Луцьк, Волинський Академічний Дім. – 2003. – С.186–193.

УДК 378.147:37.013.42(477)

РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАГІСТРІВ У ПРОЦЕСІ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Маковська О.А., аспірант

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

У статті висвітлено актуальні проблеми навчально-пізнавальної діяльності магістрантів педагогічного університету спеціальності «Соціальна педагогіка» у процесі лекційних занять.

Ключові слова: лекція, навчально-пізнавальна діяльність, магістри, розвивальне навчання.

Маковская Е.А. РАЗВИТИЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАГИСТРОВ В ПРОЦЕССЕ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ / Черниговский национальный педагогический университет имени Т.Г. Шевченко, Украина

В статье освещены актуальные проблемы учебно-познавательной деятельности магистрантов педагогического университета специальности «Социальная педагогика» в процессе лекционных занятий.

Ключевые слова: лекция, учебно-познавательная деятельность, магистры, развивающее обучение.

Makowska O.A. DEVELOPMENT OF TRAINING STUDENTS DURING MASTERS LECTURES / Chernigiv national pedagogical university named Taras Shevchenko, Ukraine.

This article reviews the current problems of teaching and learning of undergraduates in the university teaching profession «Social pedagogy» in the lectures.

Key words: lecture, teaching and cognitive activity, masters, developing education.

Сьогодні в системі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна педагогіка» домінують підходи, при реалізації яких випускники соціально-педагогічних факультетів мають ґрунтовно володіти, насамперед, професійною діяльністю, розвинутими особистісними якостями, вміннями і навичками викладання у ВНЗ, здатностями до самонавчання та самоосвіти.

У педагогічній літературі розглядається вітчизняний та зарубіжний досвід використання педагогічних технологій різних видів: проектних, нових інформаційних, «створення ситуацій», формування творчої особистості, колективного творчого виховання, саморозвитку, групової навчальної діяльності тощо. Ці